עקב ב

א. אין סוף הלכות מזוזה[1] זאָגט דער רמב״ם, וז״ל:

חייב אדם להזהר במזוזה מפני שהיא חובת הכל תמיד. וכל זמן שיכנס ויצא יפגע[2] ביחוד השם שמו של הקדוש ב״ה ויזכור אהבתו ויעור משנתו ושגיותיו בהבלי הזמן[3]. וידע שאין דבר העומד לעולם ולעולמי עולמים[4] אלא ידיעת צור העולם ומיד הוא חוזר לדעתו והולך בדרכי מישרים. אמרו חכמים הרא־שונים[5] כל מי שיש לו תפילין בראשו וב־זרועו[6] וציצית בבגדו ומזוזה בפתחו מוחזק הוא[7] שלא יחטא שהרי יש לו מזכירין רבים והן הם המלאכים שמצילין אותו מלחטוא שנאמר[8] חונה מלאך ה׳ סביב ליראיו ויחלצם. בריך רחמנא דסייען.

דאַרף מען פאַרשטיין: פאַרוואָס ברענגט דער רמב״ם דעם מאמר „כל מי שיש לו תפילין כו׳ וציצית כו׳ ומזוזה כו׳״ דאָ אין הלכות מזוזה?, און ניט פריער אין הלכות תפילין[10] (די ערשטע מצוה וואָס ווערט דערמאָנט אין דעם מאמר)? עכ״פ — אויך דאַרטען?

און אויב דער רמב״ם וויל ברענגען דעם מאמר נאָכדעם ווי ער זאָגט די הלכות פון אַלע דריי מצות — האָט ער דאָס געדאַרפט ברענגען שפעטער, אין הלכות ציצית (וואָס קומט נאָך די אנדע־רע צוויי הלכות)?

ובפרט אַז דער ענין הזכירה שטייט מפורש אין תורה[11] ביי מצות ציצית, „וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה׳״[12] (ניט בנוגע צו (תפילין ו)מזוזה) — און ווי דער רמב״ם עצמו ברענגט דאָס אַראָפּ בסוף הל׳ ציצית — האָט ער דאַרט (בסוף הל׳ ציצית) געדאַרפט ברענגען (אויך) דעם מאמר וועגן די „מזכירין רבים״?

נאָכמער: דער מקור פון דעם מאמר „כל מי שיש לו תפילין בראשו כו׳״ איז

---

1) פ״ר הי״ג.

2) ראה מנחות לג, ריש ע״ב „כדי שיפגע במזוזה מיד״. וי״ל שלכן הקדים הרמב״ם „כל זמן שיכנס (לפני) ויצא״ — דלא כבכתוב (תהלים קכא, ח) „ה׳ ישמור צאתך ובואך״ (וכהובא בגמ׳ ע״ז יא, א. זח״ג רסג, ב. וכן סדרם בשו״ע בהלכה — ראה רמ״א יו״ד סרפ״ה ס״ב. ועוד). ולהעיר מתוד״ה יכנס פסחים ב, א.

3) להעיר מרמב״ם הל׳ תשובה פ״ג ה״ד.

4) להעיר מרמב״ם סוף הל׳ שמיטה ויובל (פי״ג הי״ג בסופה).

5) מנחות מג, ב (כדלקמן בפנים).

6) לפנינו במנחות „תפילין בראשו ותפילין בזרועו״. וכ״ה בע״י ודק״ס שם (וכ״ה בע״ז ג, ב). ובכ״מ בילקוט ליתא תיבת „תפילין״ עוה״פ — ראה דק״ס שם. וכן ליתא בהל׳ ציצית להרי״ף בסופן ובהלכות קטנות להרא״ש קרוב לסופן. סמ״ג מ״ע ג (בסופה). כג (בסופה). ובטור או״ח סר״ס כד: יו״ד סרפ״ה. ועוד. וראה לקמן הערה 25.

7) בגמ׳ „הכל בחיזוק שלא יחטא״ (וראה שינויי הלשונות בסמ״ג שבהערה הקודמת). ברי״ף ורא״ש שם: מוחזק אני בו שלא יחטא. בטור יו״ד שם הוא כברמב״ם, ובטור או״ח שם (וכ״ה בדק״ס שם מילקוט כ״י) „מובטח לו שלא יחטא״.

8) תהלים לד, ח.

9) ולהעיר שגם בסמ״ג הובא במצות מזוזה ולא בציצית, וגם לא בתפילין (אלא שבמצות „ואהבת״ הביאו בקשר למצות תפילין).

10) ראה שם פ״ד הכ״ה.

11) ס״פ שלח.

12) ולהעיר מזח״ג שם (בנוגע למזוזה) „דלא ינשי ב״נ . . כגוונא דציצית . . וראיתם כו׳״.

טאַקע אין (מס' מנחות[13] — אין) דער סוגיא וועגן מצות ציצית, און אַזוי אויך אין רי"ף (און רא"ש[14]) ווערט דער מאמר געבראַכט בּ(סוף) הל' ציצית[15] — פֿאַרוואָס ברענגט עס דער רמב"ם (ניט אין הלכות ציצית, נאָר) אין הל' מזוזה[16]?

ב. אויך דאַרף מען פֿאַרשטיין דעם שינוי אין לשון הרמב"ם לגבי לשון הגמרא — וז"ל הגמרא:

כל שיש לו תפילין בראשו ותפילין בזרועו וציצית בבגדו ומזוזה בפתחו הכל בחיזוק שלא יחטא שנאמר[17] והחוט המשולש לא במהרה ינתק. ואומר[8] חונה מלאך ה' סביב ליראיו ויחלצם.

היינו: דער רמב"ם איז (א) משמיט (די ראי' פון) דעם ערשטן פסוק וואָס די גמרא ברענגט „שנאמר והחוט המשולש לא במהרה ינתק", און איז (ב) מוסיף „שהרי יש לו מזכירין רבים והן הם המלאכים שמצילין אותו מלחטוא".

די הוספה פון רמב"ם יש לבאר בפשטות, אַז דער רמב"ם וויל מוסיף זיין ביאור[18] אין דברי הש"ס (כדרך הרמב"ם, ובכלל — כדרכן של בתראי לגבי קדמאי[19]): עס איז אַבער ניט מובן פֿאַר־וואָס איז דער רמב"ם משמיט אַן ענין וואָס ווערט געבראַכט אין ש"ס, ובפרט אַז דאָס שטייט בש"ס אַלס דער ערשטער ענין?

לכאורה וואָלט מען אויף דעם גע־קענט ענטפערן: לויט שיטת הרמב"ם זיינען תפילין של יד ותפילין של ראש צוויי באַזונדערע מצות[20], ביז אַז דער רמב"ם רעכנט זיי אַלס צוויי מצות אין מנין תרי"ג מצות[21] — און דעריבער איז ניט מתאים צו ברענגען דעם פסוק „והחוט המשולש[22] לא במהרה ינתק"[23], וויבאַלד אַז לדעת הרמב"ם זיינען עס (ניט דריי מצות, נאָר) פֿיר מצות.

ס'איז אַבער ניט מסתבר אַז מטעם זה איז עס דער רמב"ם משמיט: א) אפילו מצד דעם וואָס דאָס זיינען פֿיר מצות, איז די הוספה פון דער פערטער מצוה ניט גורע פון דער מעלה פון „והחוט המשולש לא במהרה ינתק"[24] (יש בכלל

---

13) כנ"ל הערה 5.

14) ג' עמודי ההוראה בשו"ע — הרמב"ם רי"ף ורא"ש (הב"י בהקדמתו להב"י).

15) וכן הובא בטור או"ח סוף הל' ציצית סכ"ד. וביו"ד הל' מזוזה (סרפ"ה) הביא הענין (ולא הפסוקים). וראה לקמן הערה 46.

16) ודוחק גדול לומר שהרמב"ם לא כתבו בהל' ציצית כי אז הוי אמינא דעיקר מה שמצילו היא מצות ציצית „שהרי היא לבדה מסבבת את האדם מד' פינותיו" (ל' הלבוש או"ח סו"ס כד (הובא בפרישה שם) — בהטעם שבגמ' הוצרך להביא גם הפסוק „והחוט המשולש גו").

17) קהלת ד, יב.

18) ועד"ז יש לומר בשאר השינויים (קלים) הנ"ל הערה 7, ואולי י"ל שכן היתה גירסתו בגמ'.

19) ראה יד מלאכי כללי הרמב"ם אות כד ועוד (ע"פ ב"י לטיו"ד סר"א ד"ה ומ"ש ואף אם תטבול).

20) הל' תפילין פ"ד ה"ד.

21) מ"ע יב־יג. וכ"ה גם בהכותרת להל' תפילין.

22) ראה ב"י לטור או"ח סו"ס כד „ופי' רש"י והחוט המשולש תפלין ציצית ומזוזה כלומר דתפילין דראש ודזרוע לא חשיבי אלא כחד".

23) להעיר שבמנחות שם בא בהמשך להמאמר לפנ"ז „חביבין ישראל שסיבבן הקב"ה במצות תפילין בראשיהן ותפילין בזרועותיהן כו'", שמונה (ראה רגמ"ה ופרש"י שם) תפילין של יד ושל ראש לשתי מצות (ומונה ד' ציציות לד' מצות), ומסיים „ועליהן אמר דוד שבע כו'" — וכ"ה בתוספתא סוף ברכות. ספרי ס"פ ואתחנן — ומשמע לכאורה דלר"א בן יעקב שמביא הכתוב „והחוט המשולש גו'" הוא דלא כהברייתא לפנ"ז כ"א חושב תפילין של ראש ושל יד למצוה אחת (כמו שחושב ד' ציצית למצוה אחת). וראה לקמן הערה 25.

24) אבל י"ל שאז הי' מקום לומר, שאינו מוכרח גם מזוזה לענין זה, כיון שגם בלאה"כ הוי ג'. ולהעיר שבכד הקמח (לרבינו בחיי) בסופו (בהוצאת שעוועל

מאתיים מנה). ב) סו"ס אויך לדעת הרמב"ם זיינען דאָ פאַראַן דריי סוגי מצות — תפילין (של ראש ושל יד)[25], ציצית און מזוזה[26].

ג. וי"ל אַז מען קען דאָס פארשטיין בהקדים לבאר וואָס ביי מזוזה איז דער רמב"ם מדייק צו זאָגן „חייב אדם להזהר במזוזה" — אַנדערש ווי ביי ציצית[27], וואו ער זאָגט[28] „(לעולם יהא אדם) זהיר במצות ציצית שהרי הכתוב שקלה ותלה[29] בה כל המצות כולן שנאמר[11] וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה'".

לכאורה יש לומר: דאָס וואָס דער רמב"ם זאָגט „חייב אדם להזהר במזוזה מפני שהיא חובת הכל תמיד", איז כוונתו, אַז כאָטש מזוזה איז אַ „מצוה שאינה חובה על האדם אלא דומין לרשות . . שאין אדם חייב לשכון בבית החייב במזוזה כדי שיעשה מזוזה אלא אם רצה לשכון כל ימיו באהל או בספינה ישב"[30] — פונדעסטוועגן דאַרף אַ איד זיך משתדל זיין אַוועקצושטעלן זיך אין אַ מצב אַז ער זאָל יע זיין מחוייב אין דער מצוה[31] — ער זאָל האָבן אַ בית, אַ חדר צו קענען מקיים זיין מצות מזוזה[32]; און וויבאַלד אַז די כוונה אין רמב"ם איז די השתדלות ער זאָל זיך צו־ברענגען לידי חיוב מזוזה (וואָס די השתדלות איז אַ פעולה אין אַן ענין של רשות), זאָגט דער רמב"ם דעם לשון „חייב אדם להזהר במזוזה", ניט „מצות מזוזה".

[ועפ"ז יומתק[33] וואָס ביי ציצית זאָגט דער רמב"ם „לעולם יהא אדם זהיר במצות ציצית": ביי ציצית קומט דאָך די הלכה „לעולם יהא אדם זהיר במצות ציצית" נאָכדעם ווי דער רמב"ם האָט געזאָגט אין דער פריערדיקער הלכה

— ע' תנ) העתיק מאמר ר"א בן יעקב ומשמיט „מזוזה".

אבל דוחק גדול לומר שכן היתה גירסתו בגמ', מאחר שבכל מקומות הנ"ל הערה 6 (ועוד) איתא „מזוזה". ונראה לומר שט"ס שם.

25) ובפרט שבגמ' איתא „תפילין בראשו ותפילין בזרועו" והרמב"ם משמיט תיבת „תפילין" השני'. וגם בגמ' אינו מוכרח שס"ל דהוי מצוה אחת (במנין המצות), אלא שחשבינן להו כחד. וראה לשון הב"י הנ"ל. ולהעיר מצפע"נ הל' תפילין פ"ד ה"ד (ושם בסופו מיישב „מה שכתב התוס' מנחות . . דהם מצוה אחת").

26) ואולי י"ל דלהרמב"ם מכיון שצריך לפרש מרז"ל הנ"ל „כל מי שיש לו תפילין כו' דאין הכוונה שיש לו כל הג' בכל עת, דהרי לילה לאו זמן תפילין (רמב"ם הל' תפילין פ"ד ה"י־יא), ועד"ז בציצית (רמב"ם הל' ציצית פ"ג ה"ז־ח), כ"א שבכללות במשך כל המעל"ע יש לו כל הג' מצות, לכן השמיט הכתוב „והחוט המשולש לא במהרה ינתק". ולהעיר משאילתות שאילתא כו „מזוזה בימין ונ"ח משמאל ובעל הבית בטלית מציצת ביניהון". ובגליוני הש"ס (להר"י ענגל) לשבת (כב, א) דבשו"ת מהרי"ל מסיים (כשמביא מהשאלתות) לקיים החוט המשולש לא במהרה ינתק. ע"ש. וראה גם העמק שאלה שם סקכ"ב.

27) להעיר משבת כג, ב: הזהיר במזוזה כו' הזהיר בציצית כו'.

28) בסוף הל' ציצית.

29) והוא כהב' מימרות במנחות מג, ב. וכ"ה בסמ"ג מ"ע כו בסופה.

30) רמב"ם הל' ברכות פי"א ה"ב.

31) כמ"ש בתוד"ה ואין פסחים קיג, ב [אלא שהתוס' לא הביאו שם מפורש מזוזה (אף שמובן הוא). וראה גליוני הש"ס לתוס' שם]. ס' חרדים בהקדמה למצוות ס"ב.

32) ולהעיר שהרמב"ם בסהמ"צ סוף מנין מ"ע חשב מצות מזוזה מ„המצות ההכרחיות" — „מצות מתחייבות בהכרח בכל זמן בכל מקום ובאיזה ענין שיהי'" (וע"ש שכתב „כגון ציצית (ותפילין ושמירת שבת)". וראה ההמשך שם „בתנאי שיהי' . . כענין שרוב בנ"א בו". וראה הל' ציצית פ"ג הי"א — הובא לקמן בפנים). ואכ"מ.

33) אף שבלאה"כ מובן הוא שם — ראה המשך לשונו שם „שהרי הכתוב שקלה ותלה בה כל המצות כולן".

„אע״פ שאין אדם מחוייב לקנות לו טלית ולהתעטף בה כדי שיעשה בה ציצית, אין ראוי לאדם חסיד שיפטר עצמו ממצוה זו אלא לעולם ישתדל להיות עטוף בכסות המחוייבת בציצית כדי שיקיים מצוה זו. ובשעת התפלה צריך להזהר ביותר גנאי גדול הוא לתלמידי חכמים שיתפללו והם אינם עטופים״:

איז מובן, אַז דער המשך (אין דער לעצטער הלכה) „לעולם יהא אדם זהיר במצות ציצית״ איז די כוונה [ניט די השתדלות צו האָבן אַ בגד אויף קענען מקיים זיין מצות ציצית — וואָרום דעם ענין האָט שוין דער רמב״ם גיעזאָגט (ובאריכות) אין דער פריערדיקער הלכה — נאָר די כוונה דערביי איז] אז ער זאָל שטענדיק מקיים זיין די מצוה, זיין עטוף בציצית.

דעריבער זאָגט דער רמב״ם דעם לשון „לעולם יהא אדם זהיר במצות ציצית״, ווייל ער רעדט וועגן דער זהירות אין קיום המצוה, אין דעם בגד מצוויץ וואס ער האָט שוין).

ס׳איז אָבער אַ דוחק לפרש כן, וואָרום וויבאַלד דאָ (ביי מזוזה) רעדט זיך פאָרט וועגן אַ זהירות והשתדלות אין אַן ענין של רשות (ניט קיין „חובה על האדם״), איז ניט מתאים כ״כ דער לשון „חייב אדם להזהר״, וואָס משמעו איז חובה (של מצוה)[34], און דער רמב״ם האָט לכאורה געדאַרפט[35] נוצן דעם לשון השתדלות וכיו״ב — ווי מיר געפינען טאַקע בכגון דא בלשונו ביי מצות ציצית (כנ״ל) „אע״פ כו׳ אלא לעולם ישתדל להיות עטוף כו׳״.

לכן משמע סו״ס, אַז „חייב אדם להזהר במזוזה״ מיינט דעם חיוב במצות מזוזה — והדרא קושיא: פאַרוואָס שרייבט דער רמב״ם דאָ ניט מפורש „להזהר במצות מזוזה״?

ד. ויש לומר הביאור בזה:

דאָס וואָס דער רמב״ם זאָגט „חייב אדם להזהר״ מיינט ער ניט דעם חיוב הזהירות אין זיין מקיים זיין מצות מזוזה, נאָר די זהירות אין דער פעולה אויף עם[36] פון דעם חפצא פון מזוזה ותוכנה, און ווי ער איז דאָס מפרט אינעם המשך דבריו „וכל זמן שיכנס ויצא יפגע ביחוד השם שמו של הקב״ה ויזכור אהבתו ויעור משנתו ושגיותיו בהבלי הזמן וידע שאין דבר העומד לעולם ולעולמי עולמים אלא ידיעת צור העולם ומיד הוא חוזר לדעתו והולך בדרכי מישרים״.

דער ענין אין מזוזה („וכל זמן שיכנס כו׳״) איז ניט דער קיום מצות מזוזה[37] — די מעשה המצוה איז „קביעתה (בפתח הבית) זו היא המצוה״[38], און דער המשך קיומה[39] פון דער מצוה, באַשטייט אין

34) כהמשך לשונו „מפני שהיא חובת הכל תמיד״.

35) אבל אינו מוכרח, כי מצינו בכ״מ הלשון „חייב אדם״ והמדובר לא בחיוב, ולפעמים לא במצוה דאורייתא בכלל — ראה אנציקלופדי׳ תלמודית ערך חובה מצוה ורשות (ע׳ תרנב. ע׳ תרסד ואילך).

36) לכאורה ע״ד מש״נ בציצית וראיתם אותו וזכרתם גו׳ (וראה זהר שבהערה 12), אבל ראה לקמן בפנים.

37) ולפ״ז המשך דברי הרמב״ם „מפני שהיא חובת הכל תמיד״ הוא כעין מאמר המוסגר ע״ד גודל ענין המזוזה, שלכן „חייב אדם להזהר במזוזה כו׳ וכל זמן שיכנס כו׳״. ועצ״ע.

38) רמב״ם הל׳ מזוזה פ״ה ה״ז. ועד״ז הוא לשון הרמב״ם בהכותרת להל׳ תפילין ומזוזה מצוה ג ובמנין המצות בריש ספר היד מ״ע טו (וראה לשונו בסהמ״צ מ״ע טו).

39) ראה תוד״ה בההיא הנאה ב״ק נו, ב. נמוק״י שם. וכן מוכח ממרז״ל הנ״ל במנחות „חביבין ישראל שסיבבן כו׳״. ראה מג״א או״ח סכ״א סק״ב. ועוד. וראה חדא״ג מהרש״א מנחות שם.

דעם וואָס ער האָט אַ מזוזה אויפן פתח הבית אין וועלכן ער איז דר (קיום מצות מזוזה איז ניט בלויז אין די זמנים „שיכנס ויצא"); ד.ה. ס'איז ניט וואָס דער אדם דאַרף טאָן אין קיום המצוה, נאָר (אדרבה), וואָס די חפצא פון דער מצוה דאַרף פועל זיין אויפן אדם: וויבאַלד אַז די מזוזה אַנטהאַלט אין זיך „יחוד השם, שמו של הקב"ה", דאַרף עס ביים אידן אַרויסרופן דעם „יזכור[40] אהבתו ויעור משנתו כו' וידע כו'".

ולפ"ז קומט אויס, אַז דער ענין פון „חייב אדם להזהר במזוזה" איז אַ דבר נוסף אויפן קיום המצוה: האָבנדיק אַ מזוזה על פתח ביתו, דאַרף די זהירות[41] אין מזוזה זיין באופן אַז „כל זמן שיכנס ויצא יפגע ביחוד השם כו' ויזכור אהבתו כו'" ביז עס ברענגט אים אַז „והולך בדרכי מישרים".

ה. עפ"ז וועט מען פאַרשטיין פאַר-וואָס דער רמב"ם ברענגט דעם מאמר „כל מי שיש לו כו'" דוקא אין הל' מזוזה — ווייל דוקא מזוזה איז אַ „מזכיר" מצד דעם חפצא שלו.

ביי תפילין זאָגט דער רמב"ם[42]: קדושת תפילין קדושתן גדולה היא שכל זמן שהתפילין בראשו של אדם ועל זרועו הוא עניו ויראַ שמים ואינו נמשך בשחוק ובשיחה בטילה ואינו מהרהר מחשבות רעות אלא מפנה לבו בדברי האמת והצדק לפיכך צריך אדם להשתדל להיותן עליו כל היום שמצותן כך היא.

ביי מצות ציצית איז לשון הרמב"ם (כנ"ל) „מצות ציצית . . הכתוב שקלה ותלה בה כל המצות כולן".

קומט אויס, אַז לויטן רמב"ם איז דאָ אַ חילוק עיקרי צווישן די דריי מצות באופן פעולתן על האדם המקיימן:

ביי תפילין איז די פעולה על האדם מצד „קדושת תפילין", וואָס דאָס איז ניט דער עצם חפצא דתפילין[43] אַדער פון דער מהות המצוה[44]:

אויך ביי ציצית — דאָס וואָס זי רופט אַרויס ביים אדם די זכירת כל המצות,

40) להעיר מזח"ג רסג, ב בנוגע למצות מזוזה „ותו דלא ינשי ב"נ דוכרנא דקב"ה לעלמין כו' כיון דחמי בר נש להאי דוכרנא אדכר בגרמי' למעבד פקודא דמארי כו'". ולכאורה זהו מקורו דהרמב"ם. [אלא שבזהר הוא ענין שני („ותו"), ובתחילה כתב „פקודא למקבע ב"נ מזוזה לתרעי' למהוי כל ב"נ נטיר מפם קב"ה כו'". וראה גם לעיל הערה 12. ואכ"מ].

41) עד"ז פי' בט"ז יו"ד ר"ס רפה — דברי הטור יו"ד שם.

42) הל' תפילין פ"ד הכ"ה.

43) ד„קדושת תפילין" (הפועלת על הגברא) כוללת לא רק הפרשיות עם הבתים כו', כ"א גם הרצועות (והקשרים), שכולם ביחד מהוים קדושת תפילין (דעיקרה וסיבתה — כשהם קשורים ומונחים על האדם), משא"כ החפצא דתפילין ("ל דהוי (רק) הד' פרשיות עם הבתים• וכשמונחים בהבתים — (ראה לשון הרמב"ם ריש הלכות תפילין) — ואולי ("ל דהלל"מ מכריחה שצ"ל גם רצועות וכו'. ונפק"מ לשבועה בתפלין בלא רצועותיהן (ושחורות דוקא וכו'?).

ולאידך, בקדושת תפילין בפ"ע (לא כמו שהתפילין קשורים ופועלים על הגברא), ישנם כמה חילוקים ודרגות בהקדושה: תפילה של ראש (דגדולה מ)תפילה של יד (רמב"ם הל' תפילין פ"ג ה"ז. שו"ע אדה"ז או"ח סמ"ב ס"א. וראה שם סכ"ה סי"ד): החילוקים דעור הבתים וקלף הפרשיות (שו"ע אדה"ז שם סל"ב סנ"ז); רצועות והקלף (ראה שו"ע אדה"ז שם סמ"ב ס"ו. וש"נ). ועוד.

אמנם החפצא דתפילין אחת היא — הפרשיות והבתים. ועצ"ע ואכ"מ.

44) ומה שהרמב"ם מסיים „שמצותן כך היא" ה"ז לכל היותר בגדר מצוה מן המובחר (כמ"ש בפמ"ג (א"א) או"ח ס" לז סק"ב), וכדמוכח גם בלשונו „לפיכך צריך אדם להשתדל כו'". וראה תו"ש מילואים לכרך יב סל"ט ובהנסמן שם. ואכ"מ.

•) וי"ל יתירה מזו — גם בלא הבתים, כפשט הכתוב בהפרשיות (שלא נזכר שם ע"ד הבתים ורצועות).

איז עס ניט פאַרבונדן מיט דער חפצא פון ציצית מצד עצמה, נאָר דערפאַר וואָס „הכתוב שקלה ותלה בה כל המצות כולן" — ע"פ הציווי בתורה איז דער קיום המצוה אויסגעשטעלט אין אזא מנין החוטין כו' וצבע תכלת וכו' וואָס זיינען מרמז ומזכיר אַלע מצות[45] — אַבער ניט אַז די חפצא פון ציצית איז פועל די זכירה [ומהאי טעמא איז דער מזכיר פאַרבונדן מיט מצות ציצית — ד.ה. דערמיט וואָס דער אדם איז מקיים מצות ציצית דערמאָנט אים די מצוה (ע"י הנ"ל) אויף אַלע תרי"ג מצות].

משא"כ ביי מזוזה[46], וואָס אַנטהאַלט „יחוד השם שמו של הקב"ה*[46], איז די עצם[47] מזוזה[48] אַ „מזכיר"[49].

ועפ"ז יש לבאר ג"כ פאַרוואָס דער רמב"ם ברענגט ניט דעם פסוק „והחוט המשולש לא במהרה ינתק" (משא"כ אין גמרא):

פון לשון הפסוק „והחוט המשולש לא במהרה ינתק" איז מוכח, אַז די מצות עצמן, זייענדיק דריי צוזאַמען, פאַר־היטן זיי אים „שלא יחטא"[50], ד.ה. דער זכות פון מקיים זיין (זיין מסובב פון) די דריי מצות, איז שטאַרק צו זיין אַ הגנה פון חטא, און דערפאַר „הכל בחיזוק שלא יחטא".

דער רמב"ם רעדט אַבער וועגן פאַר־שידענע פעולות ע"י די מצות[51], ניט מצד זכות קיומן אלס „חוט המשולש" — וכנ"ל — דעריבער[52] פאַסט ניט צו

45) ראה טור או"ח שם סכ"ד: דוגמא לדבר כאדם המזהיר לחבירו על ענין אחד שקושר קשר באזורו כדי שיזכרנו וע"כ יש בה ה' קשרים כו'. וגם להטעמים דציצית בגימ' ת"ר כו' (רש"י מנחות מג, ב ד"ה שקולה) או דתכלת דומה לים כו' לכסא הכבוד (מנחות שם (ובפרש"י). וש"נ) — ה"ז בסוג הנ"ל.

46) להעיר שבטור יו"ד שם כתב מרז"ל זה כטעם ע"ז שצריך ליזהר מאוד במזוזה „וצריך ליזהר מאוד בה כמו שאחז"ל כל מי שיש לו תפילין בראשו ובזרועו וציצית בבגדו ומזוזה בפתחו מוחזק הוא שלא יחטא מפני שיש במזוזה יחודו של הקב"ה ותמיד בבואו ובצאתו יזכור יחודו של הקב"ה כו'". ומשמע שהעיקר בג' אלו הוא מזוזה שהוא הוא הגורם כו'.

*46) באופן גלוי — משא"כ תפלין, שהפרשיות מכוסות בבתים, אא"פ לומר שעצם חפצא דתפלין הוי „מזכיר" (מצד „יחוד השם" שבו).

47) וי"ל דכמו בפעולת השמירה שע"י המזוזה אשר [היא שייכת לגוף המזוזה, ולכן] היא לא רק בעת קיום מצות מזוזה כ"א גם מצד החפצא דמזוזה, כדמוכח בירושלמי (פאה פ"א ה"א. וראה בארוכה לקו"ש חי"ט ע' 125 ואילך) — כמו"כ הוא בפעולת „יחוד השם שמו של הקב"ה" שבמזוזה, שהיא לא רק במזוזה הקבועה על פתח הבית (שבזה מקיים מצות מזוזה), כ"א יש מעין זה גם בגוף חפצא דהמזוזה, גם כשהיא מונחת על השולחן. וראה לקו"ש שם. וש"נ.

48) אף שכל המצות שבספר אהבה ברמב"ם „הם תדירות שנצטוינו בהם כדי לאהוב המקום ולזכרו תמיד כגון קריאת שמע• כו'" (ל' הרמב"ם בהקדמתו לספר היד). ולהעיר שהרמב"ם לא הזכיר שם מזוזה••. ואכ"מ.

49) אלא שמעין זה הוא גם בתפלין וציצית, וכמ"ש הרמב"ם כאן „מזכירין רבים" [שלכאורה אין כוונתו מצד ענין קדושת התפילין שכתב לפנ"ז (פ"ד הכ"ה) בנוגע פעולתן, או ענין הציצית שכתב בסוף הל' ציצית (ש„הכתוב שקלה ותלה בה כל המצות כולן") — שאין זה בגדר „מזכירין"]. וי"ל שכוונתו שתוכן המצוה מזכיר אותו, וזה מביאו שלא יחטא.

50) ראה פרישה לטור או"ח שם סק"י: המצות נקראים ג"כ מלאכים שהם שלוחי המקום אל ישראל. וראה סמ"ג שנסמן שם. מעדני יו"ט על הל' קטנות להרא"ש שם אות ש. וראה חדא"ג מהרש"א מנחות שם. לקו"ת ויקרא ב, א.

51) וכדיוק לשון הרמב"ם „שהרי יש לו (א) מזכירין (ב) רבים", ולא הזכיר לשון מצוה ומספרם — ג' („שהרי יש לו ג' מצות" וכיו"ב), כי להרמב"ם הוא לא מצד (א) זכות קיום המצוה (ראה הערה הקודמת), (ב) ג' המצות ביחד — כ"א „מזכירין רבים". וראה הערה 53.

52) גם י"ל דמשמיט „חוט המשולש" כי לפי

•) ראה לשון הרמב"ם הל' ק"ש פ"א ה"ב.

••) להעיר: גם בש"ג ס' המדע (ירושלים, תשכ"ד) ורמב"ם הוצאת קאפח לא הובאה מצות מזוזה.

ברענגען דעם ענין פון „והחוט המשולש גו״[53].

ו. ע״פ כל הנ״ל קען מען פאַרענט־פערן אַן ענין תמוה דאָ אין רמב״ם:

בדפוסים שלפנינו[54] שטייט בסיום הלכות מזוזה „בריך רחמנא דסייען״. ולכאורה, דרכו של הרמב״ם בכ״מ צו שרייבן דעם לשון בסיום פון אָ ספר[55] (אָדער לכמה גירסות[56] אויך בסיום פון אַ „הלכה״ — כלכלית*[56]), אָבער ניט אינמיטן המשך ההלכות — פאַרוואָאָס איז דאָ דער רמב״ם מוסיף דעם סיום־שבח „בריך רחמנא דסייען״ באמצע ההמשך — הלכות תפילין מזוזה וס״ת זיינען איין המשך פון הלכות?

ע״פ הנ״ל יש לומר, אַז דער לשון האָט אַ שייכות מיוחדת צו הלכות מזוזה:

אין דעם וואָס די דריי מצות — תפילין מזוזה און ציצית — זיינען פועל און העלפֿן אַ אידן בעבודתו, איז דער ענין פון „מסייע״ צוגעפאַסט בעיקר ביי מזוזה, זייענדיק אַ מצוה וואָס איר חפצא, דער „יחוד השם שמו של הקב״ה״ [און ווי דער רמב״ם זאָגט פריער אין הל׳ מזוזה[57], אַז זי איז אַ „מצוה גדולה שהיא יחוד השם של הקב״ה ואהבתו ועבודתו״] — איז מסייע דעם אידן.

משא״כ ביי די אַנדערע צוויי מצות — ביי תפילין איז אופן פעולתן, ניט מצד החפצא פון תפילין נאָר מצד קדושתן (כנ״ל), פֿאַסט ניט זאָגן אַז דער אויבער־שטער האָט גענעבן תפילין אַלס אַ מזכיר, אַ מסייע:

ועד״ז במצות ציצית וואָס „הכתוב שקלה ותלה בה כל המצות כולן״ — ניט אַז די עצם מציאות פון ציצית איז מזכיר ומסייע דעם אידן (וכנ״ל).

און דעריבער פירט אויס דער רמב״ם במצות מזוזה דוקא — אַ ברכה ושבח

הנ״ל אין כל הג׳ (ד׳) שוות בהצלה מן החטא, כי עיקרה הוא בהמזוזה. וראה לבוש שהובא לעיל הערה 16.

53) ואולי י״ל שתלוי בחילוק הנ״ל ס״א: בגמ׳ הובא זה בהסוגיא דמצות ציצית, ובציצית עיקר המכוון הוא גודל קיום המצוות, וכמודגש בציצית ש„הכתוב שקלה ותלה בה כל המצות כולן״ (והוא מצד מצות ציצית), וכנ״ל, ולכן הובא בגמ׳ „והחוט המשולש גו״, שמבטא מעלת קיום ג׳ המצות שמציל מן החטא.

משא״כ ברמב״ם שהביא זה בהל׳ מזוזה בהמשך למעלת פעולת המזוזה (שע״ז יעורר אותו „משנתו ושגיותיו בהבלי הזמן כו״), מדגיש הרמב״ם במצות אלו לא קיום המצות שלהם, אלא פעולתן בהאדם „שהרי יש לו מזכירין רבים כו״, כנ״ל בפנים. וראה לקמן סעיף ז.

54) וכ״ה בדפוס רומי ר״מ.

55) לפנינו נמצא „בריך רחמנא דסייען״ רק בסוף ב׳ (או ג׳) ספרי הרמב״ם. אבל בכת״י תימן (ועוד כת״י) וכן בדפוסים הראשונים דהרמב״ם, כתוב כן בסוף כל א׳ מספריו — ראה ספר המדע (ירושלים, תשכ״ד). רמב״ם הוצאת קאפח. רמב״ם הוצאת פרענקל. ובדפוס רומי הנ״ל — ליתא בסוף ספר זמנים, עבודה, טהרה וקנין.

56) כ״ה בכת״י תימן הנ״ל [וכ״ה בכת״י של ספר הרמב״ם ספר אהבה שעליו חתם הרמב״ם בכי״ק „הוגה מספרי אני משה ברבי מימון זלה״], ש„בריך רחמנא דסייען״ הוא בסוף כל הלכה — ראה הנסמן בהערה הקודמת (אבל לא נמצא שם בסוף הל׳ מזוזה״). וכן הוא בכי״ק הלכות בדפוס רומי הנ״ל. ובדפוסים לפנינו נמצא בסוף חמש הלכות דספר

---

*) ס׳ אהבה. זרעים. ובסוף ספר נשים „סליקו . . בסייעתא דשמיא״. וראה בסוף הערה הבאה.

*) ובהוצאת קאפח חסר גם בסוף הל׳ ע״ז.

טהרה. ובסיום כו״כ הלכות שבספר היד לפנינו נמצא „סליקו . . בס״ד״.

וי״ל בכל הנ״ל אם כ״ז הוא מהרמב״ם או מהמעתיקים או מהמדפיסים.

*56) כהשם בספרו (לא „הלכות קטנות״ רבות שבכל פרק).

57) פ״ה ה״ד.

אויף דעם וואָס דער אויבערשטער האָט געגעבן אַ מזכיר, אַ מסייע.

ז. בעומק יותר: מיט דער הוספה „בריך רחמנא דסייען" קומט צו אַ תוספת הסברה אין דער פעולה מיוחדת פון מזוזה און איר אַנדערשקייט פון מצות תפילין וציצית:

דער ענין פון „מסייע" אין אַ זאַך, פֿאַסט צו זאָגן וועט איינער העלפט־צו דעם צווייטן צו טאָן די זאַך, אָבער ניט וועט דער העלפער אַליין טוט די גאַנצע זאַך — דעמאָלט איז ער ניט קיין מסייע, נאָר דער (גאַנצער) עושה; ולאידך, וועט יענעמס הילף איז אַזאַ וואָס פאַר־זיכערט ניט אז דער מסתייע זאָל קענען אָפטאָן די זאַך, איז דאָס אויך ניט דער אמת'ער סיוע.

און אין דעם איז (אויך) דער אויפטו פון מזוזה לגבי תפילין וציצית:

בנוגע צו תפילין זאָגט דער רמב"ם כנ"ל, אַז דורך דעם וואָס „קדושתן גדולה" איז „כל זמן שהתפילין בראשו של אדם ועל זרועו הוא עניו וירא שמים ואינו נמשך בשחוק ובשיחה בטילה ואינה מהרהר מחשבות רעות אלא מפנה לבו בדברי האמת והצדק". ד.ה. אַז די תפילין זיינען ניט (בלויז) מסייע דעם אדם בעבודתו[58], נאָר קדושתן של התפילין עצמה ווירקט און טוט אויף אין דעם אדם, ער זאָל בשעת מעשה זיין אַן „עניו וירא שמים כו'".

ביי מצות ציצית, וואָס „הכתוב שקלה ותלה בה כל המצות כולן שנאמר וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה'", איז עס לאידך גיסא — די מצוה דער־מאָנט דעם אידן אַלע מצות, דערביי ווערט אָבער ניט געזאָגט, אַז די זכירה איז אַ סיוע און הילף[59] אין מקיים זיין די מצות בפועל: עס דערמאָנט אַלע מצות, אָבער לאו דוקא עד כדי כך, אַז זייענ־דיק פאַרטאָן אין הבלי הזמן וכיו"ב זאָל די זכירה אים העלפן צו ברענגען אים צום קיום פון אַלע מצות בפועל[60].

משא"כ במזוזה (זאָגט דער רמב"ם) „כל זמן שיכנס ויצא יפגע ביחוד השם שמו של הקב"ה ויזכור אהבתו ויעור משנתו ושגיותיו בהבלי הזמן וידע שאין דבר העומד כו' ומיד הוא חוזר לדעתו והולך בדרכי מישרים". ד.ה. פון איין זייט איז עס ניט ווי ביי (קדושת) תפילין, וואָס אַליין דער אדם קומט צו ע"י מצוה זו, איז די פעולה פון די תפילין, ניט דורך עבודתו הוא — משא"כ ביי מזוזה איז דער יחוד השם פון מזוזה מזכיר ומעורר דער אדם אַז ער זאָל (דורך דער מזוזה) געדענקען „אהבתו" און „יעור משנתו" א.א.וו.

ומצד השני, איז עס ניט ווי ביי מצות ציצית, וואָס „הכתוב שקלה ותלה בה כל המצות . . וזכרתם את כל מצות ה'", אָבער זי ווירקט ניט אויף דעם אדם צו שטעלן זיך אינעם מצב פון שינוי גברא; דאָקעגן ביי מזוזה איז דאָס באופן, אַז דאָס פועלט אַז דער גברא זאָל נשתנה

---

58) ולהעיר שהרמב"ם לא הביא (שם) הפעולה דתפילין בהזמן שלאח"ז, אף שבתר"י לברכות (יד, סע"ב ואילך), טושו"ע (ודאדה"ז) או"ח סכ"ה ס"ה (סי"א) „וע"י הנחת תפילין יזכור את הבורא יתברך וימציע הנאותיו" — ואולי י"ל שמובן הוא, מאחר שהן פועלות עליו בזמן היותן עליו, וסתם פעולה רישומה עכ"פ ניכר.

59) יותר מגוף קיום המצוה (כבכל המצות) ש„מצוה גוררת מצוה" (אבות פ"ד מ"ב).

60) ולהעיר שהרמב"ם לא הביא בסוף הל' ציצית המשך הכתוב „ועשיתם אותם". וראה מנחות שם מג, ב „ראי' מביאה לידי זכירה זכירה מביאה לידי עשי'".

ווערן דורך דעם וואָס „זכור אהבתו ויעור משנתו ושגיותיו בהבלי הזמן", ביז אַז ער איז „חוזר לדעתו" און ער איז „הולך בדרכי מישרים".

און דערמיט איז מובן, אַז דער אמת׳ער ענין פון „מסייע", ביז אַז דאָס רופט אַרויס ביים מסתייע צו בענטשן דער־פאָר דעם אויבערשטן, איז דוקא ביי מזוזה, וואָס איז מסייע דעם אידן אַז ער זאָל גיין בדרך הישר.

ח. ע״פ הנ״ל איז אויך מובן, וואָס דעם ענין פון „מזכירין רבים כו׳ שמצילין אותו מלחטוא", ברענגט דער רמב״ם דוקא ביי מזוזה — ווייל בעצם איז דאָס דער אמת׳ער גדר פון „מזכיר":

די אמת׳ע און שלימות׳דיקע פעולה פון מזכיר זיין איז (ניט בלויז אַ דער־מאָנונג פון אַ זאַך, וועלכע איז ניט פאָר־בונדן מיט אַ ווירקונג במעשה (אַדער עכ״פ „כאילו עשה"), נאָר בלשון ופירוש הידוע) — „נזכרים ונעשים"[61], אַז די זכירה איז באופן כזה אַז עס פועלט און מאַכט אַן עשי׳[62].

[וע״ד זכירת יצי״מ[63], וואָס די זכירה בשלימות איז — בשעת ס׳איז באופן אַז ער איז דאָס רואה (מרגיש) — „חייב[64] . . לראות את עצמו כאילו הוא יצא היום[65] ממצרים"].

און אַזאַ „מזכיר" איז דוקא במזוזה, וכנ״ל אַז מזוזה (איז מסייע און) פועלט אַז ער זאָל זיך איבערשטעלן אין אַ מצב הראוי און גיין „בדרכי מישרים".

ט. אָט דער „סיוע" פון מזוזה איז ניט נאָר אין דער איכות פון סיוע כנ״ל, נאָר אויך אין דער כמות שבזה:

אין סדר החיים פון (רוב) אידן זיינען פאָראַן בכללות צוויי מצבים — ווי דער איד געפינט זיך „בפנים", בד׳ אמות של תורה ותפלה ומצות, אין אַ מצב פון קדושה און עבודת ה׳, און — ווי ער גייט אַרויס אינעם „חוץ" פון וועלט, אין „הנהג[66] בהן מנהג דרך ארץ".

און דאָס איז בכללות דער חילוק צווישן די מצות — תפילין וציצית אַדער מזוזה[67]:

דורך די מצות פון תפילין וציצית, וואָס דער איד לייגט על ראשו וזרועו און טראָגט על גופו, איז ער מסובב במצות, ער איז „בפנים"; דער איד איז אָפגעטיילט פון עניני עולם, ער איז פאָרבונדן מיט דעם אויבערשטן ומצותיו.

מזוזה וואָס געפינט זיך על פתח ביתו „בטפח הסמוך לחוץ"[68], איז מדגיש דעם אידן׳ס פאָרבונדנקייט מיטן אויבערשטן (אויך) ווען ער גייט אַרויס בעולם שמ־חוץ. און דאָס איז דער תוכן הענין וואָס דער רמב״ם איז מסביר ומדגיש בהל׳ מזוזה: מזוזה קומט דערמאָנען דעם אידן, אַז ניט נאָר זייענדיק בתוך ביתו, בפנים, דאָרף דער איד וכל ענינו זיין

---

61) אסתר ט, כח. וראה רמ״ז בספר תיקוו שובבים. הובא ונתבאר בספר לב דוד (להחיד״א) פכ״ט.

62) וכאותו שנתעלף בפועל בציירו לעצמו שהולך להמלך — ראה בארוכה לקו״ד ח״א קסד, א ואילך.

63) ראה לקו״ש ח״ז ע׳ 261 ואילך. ע׳ 270. ועוד.

64) משנה — פסחים קטז, ב (הובא ברמב״ם בסדר ההגדה שלו).

65) הוספת אדה״ז בתניא רפמ״ז. ועד״ז ברמב״ם הל׳ חמץ ומצה פ״ז ה״ו. ועוד.

66) ברכות לה, ב.

67) להעיר מתר״י ברכות שם. סמ״ג בחלק המ״ע מ״ע ג. של״ה שנז, א. ועוד.

68) רמב״ם הל׳ מזוזה פ״ו הי״ב — ממנחות לג, ריש ע״ב. וראה לעיל הערה 2.

בהתאם מיט יחוד השם, שמו של הקב"ה שבמזוזה — נאָר אויך וועו ער גייט אַרויס בעולם שחוץ הימנו דאַרף ער אויך דאַרטן זיין דורכגענומען מיט יחוד השם שבמזוזה:

און דער „יפגע ביחוד השם שמו של הקב"ה" שבמזוזה דאַרף פועל זיין אַז אפילו וועו ער איז אַריינגעפאַלן אין הבלי הזמן, איז „יזכור אהבתו ויעור משנתו ושגיותיו בהבלי הזמן". אָבער אויך דאָס איז נאָך ניט מספיק — די זכירה דאַרף ווירקן אַ פעולה פנימית „וידע שאין דבר העומד לעולם ול־עולמי עולמים אלא ידיעת צור העולם, ומיד הוא חוזר לדעתו (ביז — במעשה בפועל) והולך בדרכי מישרים".

און דוקא דאָז, וועו אויך זייענדיק אין דרויסן פון אַ אידישער שטוב — איז זיין עבודת השם כדבעי, איז דאָ, און ער פילט בשלימות דעם סיוע פון דעם אויבערשטן, און דאָס ברענגט אים לברך את השם — „בריך רחמנא דסייעו".

(משיחת ש"פ במדבר תשד"מ)